

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่มีส่วนในการชักนำสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ในระยะเวลาหนึ่ง อันเนื่องมาจากการกระทำของสื่อมวลชน วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม สรุปได้ว่า สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นผู้รายงานความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ในสังคม ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้กับสมาชิกใหม่ สามารถสร้างสภาพภาพให้แก่เหตุการณ์หรือบุคคลได้ ให้ความบันเทิง รวมทั้งเป็นแหล่งกลางสำหรับเสนอข้อโต้แย้งต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และชี้นำประชาชนให้เกิดมติร่วมกัน เพราะฉะนั้นบทบาทหน้าที่ทางสังคมของสื่อมวลชนดังกล่าวนี้ จึงทำให้สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดทิศทางชี้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคม

วิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในสังคมตามที่กล่าวข้างต้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรายงานความเคลื่อนไหวในรูปแบบของการถ่ายทอดข่าว การให้ความรู้ในรูปแบบของรายการสารคดี รายการวิทยุเพื่อการศึกษา การเผยแพร่วัฒนธรรม การให้ความบันเทิงในรูปแบบของรายการเพลงและรายการละคร เป็นต้น นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียงยังมีคุณลักษณะซึ่งส่งเสริมหน้าที่ในการเสนอข่าวสาร คือ ความฉับไวรวดเร็ว (Immediacy) ความน่าเชื่อถือ (Credibility) และการเข้าถึงผู้ฟัง (Accessibility) ดังนั้น ในการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ วิทยุกระจายเสียงจึงสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์กว่าสื่อมวลชนอื่น

โดยเหตุที่วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อสังคม ทำให้สถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเจ้าของสื่อวิทยุ ๔ มองเห็นความสำคัญของสื่อประเภทนี้ จึงได้พยายามกำหนดบทบาทหน้าที่ของสื่อวิทยุในความควบคุมของตนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายขององค์กรที่เป็นเจ้าของสื่อ ยกตัวอย่างเช่น รัฐบาลได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของวิทยุกระจายเสียงให้เป็นสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นของรัฐบาล และใช้ชี้แจงเหตุผลป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิด เพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชาติ รวมทั้งเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเสรีในขอบเขตอันสมควร สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องกึ่งพบก ก็มีบทบาทและหน้าที่ตามความมุ่งหมาย และนโยบายของกึ่งพบก นั่นคือเพื่อสนับสนุนภารกิจของกึ่งพบกในการเตรียมกำลังและป้องกันราชอาณาจักร สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารกับประชาชน และเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล

การวิเคราะห์ถึงรูปแบบการแสดงออกซึ่งบทบาทและภารกิจหน้าที่ขององค์กรวิทยุกระจายเสียงนั้นสามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายในการส่งกระจายเสียง กล่าวคือ นับตั้งแต่การเปิดวิทยุกระจายเสียงขึ้น เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2473 ได้มีการระบุจุดมุ่งหมายในการส่งวิทยุกระจายเสียงในครั้งนั้น พอจะสรุปความสำคัญได้ 3 ประการคือ เพื่อส่งเสริมการศึกษา การค้า และการบันเทิง บทบาทดังกล่าวได้ขยายเพิ่มเติมพร้อมกับการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของวิทยุกระจายเสียง ปัจจุบันจุดมุ่งหมายในการส่งกระจายเสียงได้กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518 นอกจากนี้จุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่จัดตั้งขึ้นยังต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายเฉพาะของหน่วยงานเจ้าของสถานีอีกส่วนหนึ่งด้วย

ระบบโครงสร้างวิทยุกระจายเสียงไทย กฎหมายระบุว่ารัฐบาลเป็นเจ้าของคลื่นวิทยุทั้งหมด และกำหนดห้ามมิให้เอกชน กลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลเป็นเจ้าของ แต่สามารถเช่าช่วงเวลาหรือประมวลสถานีทั้งคลื่นโดยมีค่าตอบแทนให้ ถ้าเอกชนรายใดไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ระบุไว้ องค์กรผู้มึกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของคลื่นวิทยุดังกล่าวมีสิทธิโดยชอบธรรมในการบอกเลิกสัญญาเข้าได้

ในปัจจุบัน สถานีวิทยุกระจายเสียงที่รัฐบาลเป็นเจ้าของมีทั้งหมด 400 กว่าสถานี เป็นสถานีวิทยุในสังกัดกระทรวงกลาโหมถึง 211 สถานี จำนวนนี้เป็นสถานีสังกัดกองทัพบกสูงที่สุดถึง 128 สถานีหรือประมาณ ร้อยละ 60 ของสถานีในสังกัดกระทรวงกลาโหม สถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งหมดอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) โดยมีกรมประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่เป็นกองงาน กบว. (งานสำนักงาน) ในขณะที่ กรมไปรษณีย์โทรเลข จะเป็นผู้บริหารความถี่ของคลื่นวิทยุทั้งหมด นอกจากนี้สถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือกองทัพบก ยังต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในกองทัพบก (กบว.ทบ.) ตามระเบียบกองทัพบก ว่าด้วยการควบคุมวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ในกองทัพบก พ.ศ. 2507 อีกด้วย ซึ่งได้กำหนดถึง องค์คณะกรรมการ ความมุ่งหมายในการใช้ หลักการดำเนินการ วิธีการดำเนินการ และการจัดรายการ

การมีระบบผูกขาดกรรมสิทธิ์โดยรัฐ ทำให้บทบาทของวิทยุกระจายเสียงสะท้อนให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการใช้อำนาจรัฐ และการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของรัฐ โดยถูกนำมาใช้เพื่อรักษาอำนาจและส่งเสริมบทบาทของผู้นำทางการเมืองรวมถึงระบบการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองของระบบสังคมที่ยังคงอยู่ในรูปแบบเผด็จการ และกึ่งเผด็จการเป็นส่วนใหญ่ ในยามเกิดวิกฤติการณ์ โดยเฉพาะวิกฤติการณ์ทางการเมือง มักปรากฏว่า รัฐจะใช้สื่อของรัฐทั้งวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในการเสนอข่าวของฝ่ายตนเองมากกว่าฝ่ายคู่แข่ง หรือไม่นำเสนอเลย ทั้งนี้เพื่อสนองต่อนโยบายและสอดคล้องตามความต้องการของผู้มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้น (เสถียร เขยประดับ, 2535)

เมื่อเกิดภาวะวิกฤติขึ้น อัตราการไหลของข้อมูลข่าวสารจะเพิ่มมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารจะแพร่กระจายอย่างรวดเร็วจากจุดวิกฤติ สื่อมวลชนจะมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอนี้ เป็นเสมือนภาพสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ ณ ช่วงเวลานั้น (Hill and Knowlton, 1926) นอกเหนือจากนั้นสื่อมวลชนจะต้องแพร่กระจายข้อมูล

ข่าวสารอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทันต่อเหตุการณ์ (immediacy) และอย่าง
 ละเอียดละเอียด (pervasiveness) รวมทั้งมีปริมาณมากเพียงพอ มีฉะนั้นแล้ว
 อาจจะทำให้เกิดข่าวลือ (rumors) ติดตามมาได้ ข่าวลือนั้นจะแพร่กระจาย
 ได้รวดเร็วมาก ซึ่งอาจก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่แวดล้อมด้วยความตื่นตระหนกวิตก
 กังวลขึ้นกับประชาชนทั่วไป ดังนั้นสื่อมวลชนจะต้องตอบสนองความต้องการข้อมูล
 ข่าวสารของประชาชนเพื่อลดความวิตกกังวล มีฉะนั้นแล้วประชาชนจะเกิดความ
 เคลื่อนไหวเพื่อแสวงหาข้อมูลข่าวสารหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงของเหตุการณ์นั้น
 ด้วยตนเอง

จากวิกฤติการณ์ทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 ในช่วงรัฐบาล
 ของ พลเอก สุจินดา คราประยูร เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตย
 ภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอก สุจินดา คราประยูร ซึ่ง
 ก้าวมาจากผู้นำกองทัพ (ผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด) ทำให้
 สถานภาพในกองทัพถูกสับเปลี่ยนสถานะทันที นั่นคือ กองทัพกับรัฐบาลได้กลายเป็น
 อันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบภายในประเทศอันเนื่องมาจาก
 การชุมนุมประท้วงรัฐบาล สื่อมวลชนของรัฐโดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียง
 และสถานีวิทยุโทรทัศน์ของกองทัพบก จึงต้องสนองตอบนโยบายของรัฐบาลในการ
 ทำหน้าที่แพร่กระจายข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลหรือที่เป็นประโยชน์กับรัฐบาล เพื่อ
 ผลทางการเมืองและเพื่อคลี่คลายสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นให้กลับคืนสู่สภาพปกติ
 โดยเร็ว จากเหตุการณ์ครั้งนี้ สถาบันสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อมวลชน
 ประเภทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทในการ
 นำเสนอข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงที่สื่อมวลชนมีหน้าที่ต้องสังคมา ไม่มีเสรีภาพ
 ในการทำข่าว ประชาชนไม่มีสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร สื่อมวลชนของรัฐมีบทบาท
 ในการสนับสนุนอำนาจของฝ่ายทหารและรัฐบาล เช่น มีการปิดกั้นการนำเสนอ
 ข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ของฝ่ายผู้ต่อต้านประท้วง ไม่ให้ประชาชนได้รับรู้ความ
 เคลื่อนไหว หรือมีการจำกัดการแพร่ภาพให้เห็นและรับรู้ข้อมูลข่าวสารแต่เพียง
 ฝ่ายรัฐบาลด้านเดียว รวมทั้งยังได้สร้างความสะดวกคล่องแคล่วในความเป็นกลาง

ภาพของการชุมนุมทางการเมืองที่มีผู้คนมาร่วมชุมนุมไม่มีการนำเสนอให้ปรากฏองค์กรสื่อมวลชนของรัฐแสดงบทบาทในการตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐบาล และผู้มีอำนาจทางการเมืองด้วยการนำเสนอข่าวประเภทประกาศ คำสั่งและข่าวด่วนพิเศษเป็นหลัก

จากการกระทำ บทบาทของสื่อมวลชนในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร และข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ด้วยการออกไปร่วมการต่อต้านประท้วง แทนการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่ตกอยู่ในอำนาจของรัฐ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายในการติดต่อสื่อสารขึ้นเอง ผลก็คือ ความขัดแย้งได้แผ่ขยายออกไปมากยิ่งขึ้น จนยากที่จะยุติลงได้อย่างสันติวิธี

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำ บทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องก้องทัพบก ในช่วงวิกฤติการณ์ทางการเมือง เมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 โดยพิจารณาในประเด็นที่ว่า ลักษณะโครงสร้างด้านกรรมสิทธิ์ เจ้าของสถานี และโครงสร้างด้านอำนาจการควบคุม ที่มีผลต่อการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องก้องทัพบกในช่วงวิกฤติการณ์ดังกล่าวอย่างไร

ปัญหานำวิจัย

สถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องก้องทัพบก ถูกกำหนดให้กระทำบทบาทและหน้าที่อย่างไรบ้างในช่วงวิกฤติการณ์ทางการเมือง เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องก้องทัพบก ในช่วงวิกฤติการณ์ทางการเมือง เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535

ข้อตกลงเบื้องต้น

สถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือกองทัพบก ดำเนินงานภายใต้ นโยบายของกองทัพบก โดยมีระเบียบกองทัพบกว่าด้วย การควบคุมวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2507 เป็นตัวควบคุมการดำเนินงาน และการจัดรายการให้เป็นไปตามคำสั่งและนโยบายของกองทัพบก เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงภายในชาติ และเพื่อผลทางด้านปฏิบัติการจิตวิทยา

ข้อสันนิษฐานของการวิจัย

การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในภาวะวิกฤติของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือกองทัพบก เป็นบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติตามกรอบระเบียบ และนโยบายของกองทัพบก

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะบทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือกองทัพบก ในช่วงเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สถานีวิทยุกระจายเสียงในเครือกองทัพบก หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพบก โดยคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของกองทัพบก (กบว.ทบ.) ซึ่งมีผู้บัญชาการทหารบก เป็นประธาน และมีสำนักงานเลขานุการกองทัพบก เป็นผู้บริหารในนามของ กบว.ทบ.

ภาวะวิกฤติ หรือ วิกฤติการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงทางการเมือง เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535

ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง รายงานเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์เดือนพฤษภาคม 2535

วิทยุกระจายเสียงระบบเครือข่าย หมายถึง การกระจายเสียงซึ่งมีสถานีแม่ข่ายเป็นหลักทั้งในด้านเทคนิคและการจัดรายการ ส่งกระจายเสียงรายการจากสถานีแม่ข่าย ให้แก่สถานีวิทยุในเครือข่าย ซึ่งมีหน้าที่รับถ่ายทอดรายการเพื่อให้ประชาชนรับฟังได้อย่างกว้างขวางที่สุดในเวลาเดียวกัน

บทบาท หมายถึง บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องกอล์ฟบก ในการผลิตและแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์

บรรณาธิการข่าว หมายถึง เจ้าหน้าที่ของส่วนผลิตรายการและข่าวเครื่องกอล์ฟบก ที่รับผิดชอบในการติดตามข่าว สอบข่าว ตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนออกอากาศ โดยทำหน้าที่เสมือนผู้กลั่นกรองคัดเลือกข่าวสารตามคำสั่งและนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากเครื่องกอล์ฟบก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เครื่องกอล์ฟบกสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงนโยบายด้านการปฏิบัติงานสื่อมวลชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องกอล์ฟบก โดยเฉพาะบทบาทในการนำเสนอข่าวสารในช่วงวิกฤติการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องกอล์ฟบกให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อสังคมไทยโดยรวม
2. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับสถานีวิทยุกระจายเสียงในเครื่องกอล์ฟบก ในประเด็นอื่น ๆ ให้กว้างขวางออกไป